

Atıf Şekli: Nişanyan, Sevan. (2021, Temmuz 31). “Doktora Tezi Nasıl Yazılır?”, *Sosyal Bilimler*. sosyalbilimler.org/doktora-tezi-nasil-yazilir

Doktora Tezi Nasıl Yazılır?

Sevan Nişanyan

Doktora tezimi düşünmeye başladığım günlerde Türkiye’de 12 Eylül rejiminin kara perdesi aralanmaya başlamış, yeni anayasa tartışılmış, yeni siyasi partilerin kuruluşu gündeme düşmüştü. Yıl 1982-83. Kesinlikle Türkiye hakkında yazmayacağım, dedim. Daha geniş soluklu bir şey olsun istedim. Dünyada Türkiye’ninkine benzer bir berzaktan geçen ülkelerde süreç nasıl işlemiş, sonuç ne olmuş? Adı üstünde, *Comparative Politics!*

Taradım. Dünyada İkinci Savaş’tan sonraki dönemde kırk küsur örnekte geçici bir askeri diktatörlüğün ardından az veya çok serbest seçimli çok partili düzene geçilmiş. İlginçtir ki neredeyse hepsinde, askeri rejimin temsil ettiği değerlere en zıt olan muhalif parti ilk seçimlerde galip gelmiş. Askeri rejim rekabetçi ortama geçtikten sonraki ilk fırsatta siyasi sahada yenilgiye uğramış. Türkiye’de de o hâlde seçime katılmasına izin verilirse Süleyman Demirel’in, yoksa ona en yakın siyasi seçeneği temsil eden Turgut Özal’ın kazanmasına banko gözüyle bakabiliriz.

En uygun vaka incelemesi olarak Peru, Brezilya ve Arjantin’i seçtim. Uçağa atlayıp Peru’ya gittim. Arşivlere daldım, siyasi aktörlerle mülakatlar yaptım. Dışarıdan bir bakış açısıyla yaklaşınca konular bazen daha net, daha rasyonel bir şekilde kavranabiliyor. Dönüşte klavye adeta parmaklarım arasından aktı. “12 Yıllık Askeri Rejimin Gerileyiş ve Çöküşü” başlıklı yüz sayfalık ön araştırma raporu üç dört haftada tamamlandı. Yazması bir keyifti. Geceleri sabahın körüne dek coşkuyla, çalakalem yazı yazıldı. Sonuç da hiç fena olmadı: Şimdi kırk yıla yakın süreden sonra tekrar okuduğumda analiz gayet sağlam, tezler özgün ve ilgi çekici, argümanlar tutarlı, sunuş derli toplu geliyor bana. Öğrenci getirse hiç düşünmeden A verilecek kâğıt.

Tabii doktora tezi için bir tez lazım. Sonra o tezi disiplinin teorik çerçeveleri içinde bir yere oturtmak, başlıca ekolleri tartışmak, yapay ayırım eksenleri oluşturmak, ekollerden bir iki tanesini harcamak, bir iki tanesine burun kıvrarak doğruluk payı tanımak, bir tanesini —mümkünse en az taraftarı olan ve en uçuk görüneni— beğenmek, sonra; anlatacağın hikâyeyi hiç alakası olmasa da o tezin içine yerleştirecek terminolojiyi oluşturmak lazım. Bunca pırıl pırıl genç insanın en verimli çağından ortalama beş seneyi yiyen süreç odur. Böyle buyurmuş Hazreti Popper. Önce teori.

Ben bir buçuk yıl dayandım. Önce şık bir tez formüle ettim. ‘Askeri rejim’, ‘diktatörlük’, ‘serbest seçim’, ‘çok partili sistem’, ‘muhalefet’ kavramlarını literatüre zengin referanslarla tanımladım. Sonra siyasi analizde ‘tahmin’ ya da ‘öngörü’ (*prediction*) ne anlama gelir meselesine daldım. Sonsuz sayıda oyuncunun rol aldığı bir oyunda ‘sonuç’ ne anlamda tahmin edilebilir? Tahminin doğru olup olmadığı nasıl anlaşılır? *Scenario* ve model kavramlarının farkı nedir? İyi bir senaryoyu kötüsünden nasıl ayırt edersin? Sonuçta ‘bilim’ olduğu iddia edilen *PoliSci* disiplinini yepyeni temeller üzerinde yeniden inşa etmiş bulunduğuma kanaat getirdim. 1985 ilkbaharında tez önerisini komisyona sunup savundum. Tabii yaldızlı A ile geçtim. Sonra “manyak mıyım ben hayat boyu bu saçmalıklarla mı uğraşacağım” deyip bıraktım.

Halbuki somut vaka analiziyle yetinsem bir buçuk yılda bırak üç ülkeyi, on üç tanesinin hakkından gelemeyirdim? Çok daha okunaklı, işe yarar bir tez çıkmaz mıydı? İnsanlığa fayda, hadi çok iddialı olur diyelim, tezi okuyacak üç tane profesörün bile ufukları açılmaz, kafaları yeni bilgi ve bakış açılarıyla dolmaz mıydı? Peki teori de lazım. Kabul. Ama arabayı atın önüne koşmak yerine arkaya bıraksam, sonsözde üç beş tane akıllıca gözlem ve çıkarımla işi bağlayamaz mıydım? Üç sayfa yeter mi? Fazla fazla yeter.

Yirmi küsur yaşındaki talebenin teori paralamasının kime ne faydası olabilir? Onu da düşünebilecek olgunlukta değildim henüz.

O günden bugüne bana ‘hocam tezimi ne üzerine yazayım’ diye gelen herkese tavsiyem aynıdır: Bilgi devşir, bilgi derle, bilgi aktar.

Dünya dediğin ham bilgi dağlarıyla dolu bir yer. Uyanık bir gözle ve yeterli merakla hangisini kazsan altından maden çıkar. O cevheri toplamak, elekten geçirmek, temizlemek, tasnif etmek, paketlemek, etiketlemek çömez bir bilim insanının yapabileceği en hayırlı iştir. Teori, meta-madenciliktir. Uzun yılların tecrübelerinden —hem kendinin hem başkalarının tecrübelerinden— damıtacağın hikmet yumurtalarıdır. Emeklilik ufukta görüldüğünde, anılarını yazma ihtiyacı kendini hissettirdiğinde onu da yaparsın, sabret.

Bu devirde, kütüphane rafları yazılmış milyon tane doktora tezinin ağırlığıyla bel verirken özgün doktora tezi yazılabilir mi, ellenmemiş konu mu kaldı diye soran oluyor. Bilginin ne denli sonsuz bir kıta olduğunu bilmeyenlerdir onlar. Ya da tez deyince yazılmış bayat tezleri harmanlayıp yeniden sofraya sürmeyi anlayanlar. “Konu söyle” deyince ayak üstü yüz tanesi üşüşüyor aklıma. Buyur, ara dönemden demokratik rejime geçen kırk küsur ülkenin seçim dinamikleri. Henüz kimse yazmadı. Ansızın aklıma takılan konu, Hizan’ın yüz küsur köyünün fiziksel tipolojisi ve farklı köy tiplerinin 19 ve 20. yüzyıldaki toplumsal trajedilerle korelasyonu, bakir mevzu. Matbaanın ilk yüz yılında Batı’da İslam hakkındaki polemikler: Döküm çıkar, tasnif et. Anadolu evliya menkıbeleriyle Bizans aziz menkıbelerinin kıyaslamalı analizi. Döküm çıkar, listele, yan yana koy, ilk aklına gelenleri yaz. Hazine bulacağın kesin.

Benim bildiğim insan ve toplum bilimlerinde durum böyle. Doğa bilimlerinin de farklı olacağını sanmıyorum.

Cevher yerine değersiz moloz toplama riski yok mudur? Vardır elbette. Madeni cüruftan ayırt edecek asgari donanımın yoksa boşa vakit harcayabilirsin. Fakat şundan eminim ki, malzemeye fiilen haşır neşir olan insan, büsbütün akılsız değilse, kısa zamanda değerliyi değersizden, kaliteliyi molozdan ayırt edecek beceriyi edinir. Hocası eğer işe yarar biriye onun da az veya çok yardım edeceğini varsaymak lazım.

Kayda Değer Akademik Metinler mottosuyla, 10 Ağustos 2015 tarihinde yayın hayatına başlayan *sosyalbilimler.org*, sosyal bilimler meselelerine yoğunlaşan, gönüllülük odaklı, açık erişim, akademik bir web sitesidir. Hakkında detaylı bilgi almak için sosyalbilimler.org/hakkinda sayfasını, ekibimizde gönüllü olarak görev almak için sosyalbilimler.org/basvuru sayfasını ziyaret edebilirsiniz.

Facebook, Twitter, Instagram ve YouTube'da @sosbilorg kullanıcı adıyla *Sosyal Bilimler*'i takip edebilirsiniz.

sosyalbilimler.org/abonelik sayfasından e-bülten aboneliği olarak, her pazar günü, o hafta içinde *sosyalbilimler.org*'da yayımlanan çalışmaların tamamını size gönderilecek bir e-posta ile alabilirsiniz.

sosyalbilimler.org'da yayımlanan metin, video ve podcastlerin paylaşıldığı Telegram grubuna t.me/sosbilorg adresinden katılabilirsiniz.